

Od narodnih zborovanja do građanskog sabora 1848. godine

Svekolika povijest hrvatske državnosti odražava se u neprekidnosti trajanja i djelovanja Hrvatskoga sabora. Od prvih spomena narodnih zborova preko sabora kao staleške ustanove do suvremenog predstavničkog tijela svega naroda, sabori su znak i očitovanje samosvojnosti hrvatskoga naroda. U dugom povijesnom tijeku oni su poprimali različita obilježja i bili stvarni pokazatelj političkog položaja Hrvatske već od 9. stoljeća.

Prvi hrvatski sabori bilježe se još u vrijeme narodnih vladara, knezova, a poslije kraljeva (od 7. do 12. stoljeća). Neki sabori bili su regionalni, dok su drugi bili i državni skupovi, na kojima su plemenski čelnici (župani) zajedno sa istaknutim ratnicima birali knezove. Izbor Vladislava za kneza Primorske Hrvatske 821. godine prvi je zabilježeni državni sabor Hrvata. Saborovanje se održavalo na otvorenim prostorima u blizini kneževa dvora ili poznatije crkve, a ako je trajalo više od jednog dana, na tom se mjestu podizao šator.

Osim svjetovnih u Hrvatskoj su se održavali i crkveni sabori.

Prelaskom Hrvatske iz kneževine u kraljevinu 925. godine, državni sabori postali su krunidbeni. Posljednji krunidbeni hrvatski sabor bio je 1089. godine prigodom krunidbe kralja Stjepana II.

Hrvatska se nakon uspostavljanja personalne unije s Mađarskom administrativno dijelila na dvije banovine: slavonsku – zemlje sjeverno od Gvozda i hrvatsko-dalmatinsku – zemlje južno od Gvozda, tako da u hrvatskom kraljevstvu postoje **dva staleška sabora: slavonski i hrvatsko-dalmatinski.**

Prvi poznati sabor sjeverno od Gvozda poznat kao „slavonski sabor“, sa sačuvanim zapisnikom i zaključcima, održan je u Zagrebu 1273. godine. Na njemu su plemići i slobodni vojnici sastavili i dali banu na potvrdu „prava kraljevstva i banovine“ u 33 članka. Na tom

saboru plemstvo je prije svega željelo učvrstiti sudski postupak i tako zajamčiti obranu vlasništva zemlje.

Smrt mađarsko-hrvatskog kralja Ludovika II. i teški vojni poraz na Mohačkom polju 1526. godine nametali su politici hrvatskog i mađarskog plemstva tri važna zadatka: izbor novog kralja, okupljanje snaga i nastavak borbe protiv Turaka. Veći dio hrvatskog plemstva smatrao je da je potrebno povezivanje s Austrijom zbog djelotvornije obrane od Turaka i stoga su odlučili da austrijskog nadvojvodu Ferdinanda I. Habsburga izaberu za kralja.

S državnopravnog stajališta osobito je značenje sabora hrvatskoga plemstva održanog u Cetinu 1527. godine. Donesena je odluka da za hrvatskog kralja bude izabran Ferdinand, češki kralj i nadvojvoda austrijski. Hrvatski sabor tim je činom na hrvatsko prijestolje slobodno izabrao habsburšku dinastiju, nakon stoljeća mađarskih kraljeva.

Stalno smanjenje hrvatskog kraljevstva, kao rezultat turskih osvajanja u 16. stoljeću, uvjetovalo je spajanje slavonskog i hrvatskog sabora u jedinstveni staleški sabor. Tako je prvo zasjedanje jedinstvenog hrvatskog i slavonskog sabora održano u Zagrebu 1558. godine. Sabor se u početku zvao „Sabor Kraljevine Hrvatske i Slavonije“, a od 1681. u njegov naziv ulazi i Dalmacija pa se od tada zove „Sabor Kraljevine Hrvatske, Dalmacije i Slavonije“. Unatoč činjenici da je Dalmacija još mnogo vremena bila pod vlašću Mlečana, njezinim uključivanjem u naziv sabora pokazalo se da je hrvatsko kraljevstvo obuhvaćalo i Dalmaciju, Hrvatsku i Slavoniju kao tri neodvojive, ali samostalne jedinice hrvatskog kraljevstva.

Hrvatski sabor prerasta u institucionaliziranu skupštinu hrvatskih staleža i redova. U njemu su se rješavala temeljna državnopravna pitanja te je postao izraz državnosti tadašnje Kraljevine Hrvatske, Dalmacije i Slavonije. Sabore je sazivao ban, a u njegovu radu

sudjelovali su staleži i redovi te je bio jednodomna skupština. Sabori su se sazivali najčešće jedanput ili dvaput na godinu, češće u ratnim prilikama.

Dakle, staleško ustrojstvo sabora, započeto u 13. stoljeću, svoju je konačnu verziju dobilo u 17. stoljeću. Hrvatski je sabor bio jednodoman, u njegovu radu sudjelovali su staleži i redovi kraljevstva. Prvi stalež činili su prelati, biskupi, drugi stalež činili su velikaši (grofovi, baruni, ban i župan), treći stalež činilo je plemstvo, a četvrti stalež od 1608. godine činili su slobodni kraljevski gradovi i privilegirana područja. Sabor je postao najviše upravno i zakonodavno tijelo u zemlji, a sabornicima je bila zajamčena nepovredivost.

Na pravo samostalnog biranja kralja, osim 1527., staleži su se pozvali i 1712. godine. Hrvatski je sabor tada donio odluku da se nasljedno pravo prenosi i na žensku lozu habsburške dinastije. Ta je odluka poznata kao Pragmatička sankcija o ženskom nasljedstvu habsburške kuće u Kraljevini Hrvatskoj. Usvojivši tu povijesnu odluku, Hrvatski je sabor zadržao oslonac u habsburškoj dinastiji u otporu prema stalnim pretenzijama mađarskog plemstva u reduciranju hrvatskih municipalnih prava i nametanju mađarske prevlasti unutar hrvatsko-ugarske zajednice. Smatrajući da Hrvatska u zajednici ima svoju državnu samostalnost i da je s Ugarskom vezana jedino ličnošću kralja, hrvatski su staleži i redovi tu Odluku doživjeli kao prigodu i mogućnost jasnog očitovanja hrvatske državne posebnosti i samostalnosti da se slobodnom, samostalnom odlukom i u skladu s državnim pravom opredijele za izbor kralja.

Hrvatskim jezikom prvi je put u Saboru progovorio zastupnik Ivan Kukuljević Sakcinski 1843. godine. Održao je znameniti govor o potrebi uvođenja narodnog jezika u javni život. Začetak je to sve izraženijih zahtjeva za njegovanje narodnog jezika i kulture, uz postupno prevladavanje svijesti o punoj upravnoj samostalnosti i

posebnom pravnom položaju Hrvatske. Na zasjedanju 1847. (posljednjem staleškom saboru) hrvatski je jezik proglašen službenim, a do tada je službeni jezik u Hrvatskom saboru bio latinski.